

مقایسه میزان استرس و رضایتمندی زناشویی در والدین کودکان کم‌شنوا و عادی

کریم قراشی، پرویز سرندی، ابوالفضل فرید

گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز، تبریز، ایران

چکیده

زمینه و هدف: استرس منبع بسیاری از مشکلات موجود در سر راه زندگی ما انسان‌ها است و هر لحظه زندگی افراد را مورد تهدید قرار می‌دهد. حضور کودک کم‌شنوا در خانواده علاوه بر ایجاد استرس، زندگی زناشویی پدران و مادران را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هدف این پژوهش مقایسه استرس و رضایتمندی زناشویی در والدین کودکان کم‌شنوا و کودکان عادی است.

روش بررسی: این مطالعه به روش علی-مقایسه‌ای انجام شد. ۸۰ نفر از پدران و مادران کودکان کم‌شنوا و ۸۰ نفر از پدران و مادران کودکان عادی مراکز توانبخشی و مهدکودک‌های سطح شهر تبریز به روش نمونه‌گیری در دسترس و تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. آزمودنی‌ها به پرسش‌نامه‌های منبع استرس Friedrich و رضایت زناشویی Enrich پاسخ دادند.

یافته‌ها: والدین کودکان کم‌شنوا استرس بیشتری نسبت به والدین کودکان عادی تحمل می‌کنند ($p < 0.001$). همچنین رضایتمندی زناشویی والدین کودکان کم‌شنوا نسبت به والدین کودکان عادی پایین‌تر است ($p < 0.001$).

نتیجه‌گیری: حضور کودک کم‌شنوا برای پدران و مادران استرس‌زا و تهدیدکننده رضایت زناشویی بوده و لزوم توجه و برنامه‌ریزی برای کاهش استرس والدین کودکان معلول را می‌طلبد.

واژگان کلیدی: استرس، رضایتمندی زناشویی، والدین، کم‌شنوا، کودکان

(دریافت مقاله: ۹۰/۹/۱، پذیرش: ۹۱/۴/۲۴)

مقدمه

والدین کودکان معلول نسبت به والدین کودکان عادی از رضایت زناشویی کمتری برخوردارند (۶). Bittencourt و Hoehne (۲۰۰۹) گزارش کردند که کیفیت پایین زندگی والدین به دلیل شرایط فرهنگی و اجتماعی ناشی از وجود کودک کم‌شنواست (۷). مطالعه Remine و Brown (۲۰۱۰) نشان می‌دهد که پدران و مادران کودکان کم‌شنوا سازگاری زناشویی کمتری نسبت به والدین کودکان عادی دارند (۸). Henggeler و همکاران (۱۹۹۰) نشان دادند که میزان رضایت زناشویی والدین نوجوانان کم‌شنوا، با میزان شنوایی فرزندانشان مرتبط است (۹).

رضایتمندی زناشویی، حاصل خشنودی و سازگاری زن و شوهر در ابعاد مختلف زندگی مشترک است و استحکام بنیان

وجود فرزند ناتوان در خانواده غالباً تجربه‌ای ناخوشایند و استرس‌زاست. یکی از مهم‌ترین علل ناتوانی کودکان، کم‌شنوایی است. تولد کودک کم‌شنوا برای بسیاری از والدین شنوا، احساساتی شبیه داغ‌دیدگی به همراه دارد (۱).

Lederberg و Golbach (۲۰۰۲)، Hintermair (۲۰۰۶) و Quittner و همکاران (۲۰۱۰) نشان داده‌اند که کم‌شنوایی کودکان می‌تواند منجر به استرس والدین و مشکلات هیجانی و اجتماعی کودکان شود (۴-۲). همچنین براساس مطالعه علی‌اکبری دهکردی و همکاران (۲۰۱۱) مادران کودکان ناشنوا نسبت به مادران کودکان عادی و دیگر کودکان استثنایی، استرس بیشتری را تجربه می‌کنند (۵). براساس مطالعه به‌پژوه و رضانی (۲۰۰۴)

نویسنده مسئول: تبریز، اتوبان پاسداران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، دانشکده علوم انسانی و تربیتی، گروه روان‌شناسی، کد پستی: ۵۳۱۳-۵۱۵۷۵، تلفن:

E-mail: karimgarshi@yahoo.com، ۰۴۱۱-۳۳۲۲۱۷۵

دو گروه خانه‌دار و شغل بیشتر پدران در هر دو گروه آزاد بود. از نظر سطح تحصیلات هر دو گروه هم‌تاسازی شدند و بیشتر سیکل و دیپلم بودند.

برای گزینش نمونه‌های والدین کودکان کم‌شنوا به دلیل عدم دسترسی به همه کودکان کم‌شنوای زیر شش سال شهر تبریز، از نمونه‌گیری در دسترس با در نظر گرفتن شرایط هم‌تاسازی با گروه والدین کودکان عادی استفاده شد؛ به این صورت که پرونده کودکانی که برای استفاده از خدمات توانبخشی شنوایی به سه مرکز توانبخشی خانواده و کودک کم‌شنوای موجود در سه نقطه شهر تبریز مراجعه می‌کردند، بررسی و کودکانی که واجد شرایط انتخاب شدند. شرایط ورود به مطالعه عبارت بود از وجود هر دو والد در خانواده، وجود فقط یک کودک کم‌شنوا در خانواده، داشتن حداقل دو فرزند با احتساب فرزند کم‌شنوا در خانواده، عدم اشتغال مادر کودک، کم‌شنوایی بالای ۸۰ دسی‌بل در هر دو گوش کودک، سن بین دو تا شش سال، بهره‌مندی از خدمات توانبخشی حداقل به مدت دو سال، و سطح اجتماعی و اقتصادی متوسط خانواده (هم‌سطح بودن تحصیلات پدران و مادران در مقاطع مختلف، شاغل بودن پدر، و محدوده درآمد خانواده بین ۴۰۰ تا ۶۰۰ هزار تومان). از بین ۹۰ کودک مراجعه‌کننده به این مراکز، پدر و مادر ۴۰ کودک (۸۰ نفر) که دارای شرایط فوق بودند انتخاب شدند. برای انتخاب نمونه والدین کودکان عادی، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شد؛ به این صورت که ابتدا شهر تبریز به چهار منطقه جغرافیایی شرق، غرب، جنوب و شمال تقسیم شد و از هر منطقه یک مهد کودک به‌طور تصادفی انتخاب شد. در مرحله بعد از هر مهد کودک ۱۰ زوج از والدین به‌صورت تصادفی انتخاب شدند.

برای جمع‌آوری اطلاعات، از دو پرسش‌نامه شامل منبع استرس فردریک (Questionnaire on Resources and Stress-Friedrich: QRS-F) و رضایتمندی زناشویی Enrich و برگه تاریخچه‌گیری شامل نسبت پاسخ‌دهنده با کودک، نسبت فامیلی پدر و مادر، سن، شغل و تحصیلات والدین، و در مورد کودکان شامل سن کودک، چندمین فرزند خانواده، جنس کودک،

خانواده و سلامت والدین را تضمین می‌کند. در زندگی خانوادگی، گاهی کودکان اسباب رنجش، بی‌حوصلگی، ناسازگاری و نارضایتی والدین می‌شوند و زمانی عامل رضایتمندی و مایه امید والدین به زندگی هستند. اغلب پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه کودکان معلول را به‌صورت کلی مد نظر قرار داده‌اند و کودکان ناشنوا در پژوهش‌های اندکی به‌طور جداگانه مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. از سوی دیگر وجود یک فرزند ناشنوا در خانواده، علاوه بر تأثیر بر میزان استرس وارد شده به خانواده و والدین می‌تواند رضایت زناشویی پدر و مادر را نیز تحت تأثیر قرار دهد. تولد یک کودک کم‌شنوا در خانواده می‌تواند باعث ایجاد و تشدید اختلافات زناشویی و جدایی و تحمل صحبت‌های دیگران در ارتباط با کودک معلول شود (۳). با توجه به اهمیت و ضرورت سلامت شنوایی در دوران کودکی و اثرات سوء کم‌شنوایی بر رشد زبان و گفتار کودک، ممکن است کمبود شنوایی کودک باعث نگرانی والدین شود و درگیری‌های ذهنی برای آنها ایجاد کند. از آنجا که اکثر مطالعات قبلی روی والدین افراد بزرگسال و نوجوان انجام شده و تحقیقات کمی روی خردسالان صورت گرفته است، تأکید این مقاله بر میزان استرس و رضایتمندی زناشویی والدین کودکان کم‌شنوای زیر شش سال بوده است.

روش بررسی

پژوهش حاضر از نوع علی-مقایسه‌ای است و جامعه آماری آن کلیه والدین کودکان کم‌شنوای مراجعه‌کننده به مراکز توانبخشی کودکان کم‌شنوای شهر تبریز در محدوده سنی زیر شش سال و کلیه والدین کودکان مراجعه‌کننده به مهدکودک‌های شهر تبریز در بهار سال ۱۳۹۰ بود.

در این پژوهش میزان استرس و رضایت زناشویی ۴۰ نفر از پدران (با میانگین سنی ۳۵ و انحراف معیار ۳/۷)، ۴۰ نفر از مادران (میانگین سنی ۳۱ با انحراف معیار ۳/۸) کودکان کم‌شنوا و ۴۰ نفر از پدران (میانگین سنی ۳۴/۶ و انحراف معیار ۳/۸) و مادران (میانگین سنی ۳۱/۵ با انحراف معیار ۳/۶) کودکان عادی برای مقایسه مورد مطالعه قرار گرفت. شغل تمامی مادران در هر

جدول ۱- مقایسه میانگین (انحراف معیار) امتیازهای استرس و رضایت زناشویی در بین گروه‌ها

میانگین (انحراف معیار) امتیازها					
پرسش‌نامه	پدر کودک عادی	پدر کودک کم‌شنوا	مادر کودک عادی	مادر کودک کم‌شنوا	p
میزان استرس	۲۲/۳۲ (۳/۲۰)	۲۹/۳۰ (۵/۳۳)	۲۱/۲۲ (۳/۴۳)	۳۰/۲۲ (۴/۸۴)	۰/۰۰۱
رضایت زناشویی	۲۵۱/۰۵ (۲۲/۴۱)	۲۱۳/۱۷ (۳۳/۷۱)	۲۵۶ (۱۶/۲۰)	۲۱۵/۹۷ (۳۰/۶۳)	۰/۰۰۱

خانوادگی از ۰/۴۱ تا ۰/۶۰ و با مقیاس‌های رضایت زندگی از ۳۲/ تا ۴۱/ است که نشانه‌ی روایی سازه آن است. در این آزمون پاسخ‌ها به‌صورت خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد است که به‌ترتیب از صفر تا چهار امتیاز داده می‌شود و در آن امتیازهای بالا نشانگر رضایتمندی زناشویی بالا و امتیازهای پایین نشانگر رضایتمندی زناشویی پایین است (۱۲).

برای تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها از تحلیل واریانس چندمتغیره و برای بررسی بیشتر و مقایسه دو به دوی متغیرها از آزمون تعقیبی توکی استفاده شد. تحلیل داده‌ها به کمک نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۱۸ صورت گرفت.

یافته‌ها

همان‌طور که در جدول ۱ ملاحظه می‌شود، میانگین استرس پدران و مادران کودکان کم‌شنوا از استرس پدران و مادران کودکان عادی بیشتر است. همچنین میانگین رضایت زناشویی پدران و مادران کودکان کم‌شنوا در مقایسه با پدران و مادران کودکان عادی کمتر بوده است. برای تشخیص این که این تفاوت‌ها معنی‌دار است یا خیر از تحلیل واریانس چندمتغیره استفاده شد. لامبدای ویلکز به‌دست آمده ($F=۲۹/۶۸$; $p<۰/۰۰۱$) نشانگر آن است که بین گروه‌ها تفاوت کلی وجود دارد. تحلیل واریانس چند متغیره نیز نشان داد (جدول ۱) که هم در متغیر میزان استرس و هم در متغیر میزان رضایت زناشویی والدین کودکان کم‌شنوا تفاوت‌ها معنی‌دار است ($p<۰/۰۰۱$).

نسبت فامیلی پدر و مادر، سن تشخیص کم‌شنوایی، سن دریافت سمعک، سن کاشت حلزون، سن شروع تربیت شنوایی و توانایی تکلم کودک براساس اظهار والدین استفاده شده است.

فرم ۵۲ سؤالی منبع استرس Friedrich و همکاران (۱۹۸۳) از فرم اصلاح شده Holroyd (۱۹۷۴) تهیه شده است (۱۱۰ و ۱۱). Holroyd این پرسش‌نامه را به‌منظور اندازه‌گیری استرس (فشار روانی) خانواده‌ها یا خویشاوندانی که از یک کودک معلول یا بیمار مزمن مراقبت می‌کنند، ساخته است. وی عنوان می‌کند که این پرسش‌نامه برای اندازه‌گیری پاسخ‌های مثبت و منفی اعضای خانواده‌ای که دارای فرد معلول یا ناتوان هستند مناسب است (۱۱). در مطالعات گوناگون، توانایی QRS-F، هم در شکل بلند و هم در شکل کوتاه، به اثبات رسیده است. پاسخ‌نامه این آزمون به‌صورت بلی/خیر است که در آن برای پاسخ بلی امتیاز یک و پاسخ خیر امتیاز صفر داده می‌شود. امتیاز کل آزمودنی از مجموع امتیازها به‌دست می‌آید و در آن، امتیاز بالا نشانگر استرس بالا و امتیاز پایین نشان‌دهنده استرس پایین در والدین است. پایایی این آزمون را Friedrich ۰/۹۳ گزارش کرده است (۱۱).

پرسش‌نامه رضایت زناشویی Enrich توسط Olson در سال ۱۹۸۹ تدوین شده و برای ارزیابی زمینه‌های بالقوه مشکل‌زا یا شناسایی زمینه‌های قوت و پرباری رابطه زناشویی به‌کار می‌رود. این پرسش‌نامه از ۱۱۵ پرسش بسته و ۱۲ خرده‌مقیاس تشکیل شده است و پایایی آن با روش ضریب آلفا ۰/۹۲ گزارش شده است (۵). روایی پرسش‌نامه Enrich با مقیاس‌های رضایت

جدول ۲- خلاصه نتایج آزمون تعقیبی توکی در چهار گروه از لحاظ میزان استرس و رضایت زناشویی

تفاوت میانگین (p) امتیاز گروه‌ها				
پرسش‌نامه	پدر کم‌شنوا - پدر عادی	مادر کم‌شنوا - مادر کم‌شنوا	مادر کم‌شنوا - مادر عادی	پدر عادی - مادر عادی
میزان استرس	۶/۹۷ (۰/۰۰۱)	-۰/۹۲ (۰/۷۷)	۹ (۰/۰۰۱)	۱/۱۷۵ (۰/۱۲۳)
رضایت زناشویی	-۳۷/۸۷ (۰/۰۰۱)	-۲/۸۰ (۰/۹۶)	-۴۰/۰۲ (۰/۰۰۱)	-۰/۹۵۰ (۰/۲۶۱)

استرس والدین کودکان کم‌شنوا و عادی نشان داد ($p < 0.001$)؛ به این معنی که میزان استرس والدین کودکان کم‌شنوا بیشتر از والدین کودکان عادی بود. این نتیجه با یافته‌های پژوهش‌های Lederberg و Golbach (۲۰۰۲) درباره استرس و حمایت اجتماعی والدین کودکان کم‌شنوا و ناشنوا، Hintermair (۲۰۰۶) روی ۲۱۳ نفر از مادران و ۲۱۳ نفر از پدران کودکان کم‌شنوا، و Quitner و همکاران (۲۰۱۰) روی ۱۸۱ نفر از پدران و مادران کودکان کم‌شنوا و ۹۲ نفر از والدین کودکان عادی همسو است (۴-). این پژوهش همچنین همسو است با پژوهش علی‌اکبری دهکردی و همکاران (۲۰۱۱)، آنها در بررسی خود میزان استرس در مادران کودکان هنجار، کم‌شنوا و سایر کودکان استثنایی نشان دادند که مادران دارای کودک ناشنوا نسبت به مادران کودکان عادی و مادران دیگر کودکان استثنایی در ارتباط با مسائل درون‌خانوادگی، مالی، شغلی و بیماری استرس بیشتری را تجربه می‌کنند (۵). والدین کودکان کم‌شنوا علاوه بر تحمل سایر فشارهای مرتبط با زندگی عادی، فشار حاصل از وجود کودک کم‌شنوا را نیز تحمل می‌کنند. مشکلاتی مانند اختلال در ارتباطات گفتاری، مشکلات آموزشی و تحصیلی، هزینه‌های سنگین توانبخشی شنوایی، سمعک و کاشت حلزون باعث نگرانی و استرس والدین می‌شود. آینده شغلی، تحصیلی و اجتماعی کودک، طولانی بودن برنامه‌های توانبخشی و مشکلات موجود در جامعه برای این‌گونه کودکان، از سوی دیگر باعث افزایش استرس در والدین شده و میزان سازگاری زناشویی آنها را هم تحت تأثیر قرار

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، با انجام آزمون‌های تکمیلی مشخص شد در متغیر میزان استرس، بین پدران کودکان کم‌شنوا با پدران کودکان عادی تفاوت معنی‌دار ($p < 0.001$) وجود داشت. همچنین تفاوت بین مادران کودکان کم‌شنوا با مادران کودکان عادی معنی‌دار ($p < 0.001$) بود. اما بین میانگین استرس پدران و مادران کودکان کم‌شنوا تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد.

از سوی دیگر بین میزان رضایت زناشویی پدران کودکان کم‌شنوا و پدران کودکان عادی تفاوت معنی‌دار وجود داشت ($p < 0.001$). به عبارت دیگر میانگین رضایت زناشویی پدران کودکان کم‌شنوا نسبت به پدران کودکان عادی پایین بود و آنان از سازگاری زناشویی کمتری برخوردار بودند. براساس همین جدول، میانگین رضایتمندی زناشویی مادران کودکان کم‌شنوا نسبت به مادران کودکان عادی پایین است و تفاوت معنی‌داری بین آنها دیده می‌شود ($p < 0.001$). اما تفاوت معنی‌داری بین رضایت زناشویی پدران و مادران کودکان کم‌شنوا مشاهده نمی‌شود. این مورد درباره استرس والدین کودکان عادی هم صادق است، و تفاوت معنی‌داری بین میانگین استرس پدران و مادران آنها ملاحظه نمی‌شود. اما تفاوت میانگین رضایتمندی زناشویی پدران و مادران کودکان عادی معنی‌دار نیست.

بحث

نتایج این مطالعه تفاوت معنی‌داری بین میانگین امتیازهای

می‌دهد. کودکان ناتوانی که توسط مادران تحت استرس پرورش می‌یابند، خود نیز همانند منابع استرس اضافی عمل می‌کنند. این چرخه روابط خانوادگی، کارایی والدین و فرزندان و توانایی مقابله با مشکلات ناشی از معلولیت را بسیار متأثر می‌کند و ارتباط والد-کودک غالباً در چنین خانواده‌هایی خدشه‌دار می‌شود (۱).

علاوه بر مشکلات کودک کم‌شنوا، عمده‌ترین درگیری‌های والدین شامل نحوه تربیت و پرورش کودک، غلبه بر ناامیدی، درگیری با افکار و هیجانات منفی و سختی‌های پیگیری مراحل توانبخشی می‌تواند سلامت روانی والدین را به خطر اندازد. با توجه به مطالب بالا به نظر می‌رسد متفاوت بودن نیازهای کودکان کم‌شنوا، لزوم حمایت و پشتیبانی این افراد از سوی والدین، نحوه ارزیابی و میزان تحمل استرس‌های حاصل از وجود کودک کم‌شنوا از عواملی است که باعث افزایش استرس پدران و مادران کودکان کم‌شنوا می‌شود. اما از سوی دیگر اگر توانمندی‌های کودک در زمینه‌های گفتاری، ارتباطی، آموزشی و بهره‌مندی مفید از وسایل کمک‌شنوایی بیشتر باشد به همان نسبت فشار وارده بر والدین کمتر خواهد بود و امیدواری والدین نسبت به موفقیت کودک بیشتر خواهد شد و این عوامل ضرورت تشخیص و مداخله به هنگام توانبخشی در مورد کودکان کم‌شنوا و مشاوره والدین کودکان کم‌شنوا برای کاهش استرس آنها و حمایت بیشتر از کودکان کم‌شنوا را نشان می‌دهد (۶).

یافته دیگر پژوهش حاضر نشان داد که میزان رضایتمندی زناشویی والدین کودکان کم‌شنوا نسبت به والدین کودکان عادی پایین‌تر است ($p < 0/001$). این یافته با نتایج پژوهش‌های Remine و Brown (۲۰۱۰)، Henggeler و همکاران (۱۹۹۰) همسو بود. آنها در پژوهش خود نشان داده‌اند که میزان رضایت زناشویی والدین کودکان و نوجوانان کم‌شنوا، با میزان شنوایی فرزندان مرتبط است؛ بدین صورت که پدران و مادران کودکان کم‌شنوا سازگاری زناشویی کمتری نسبت به والدین کودکان عادی دارند (۹۰۸). یافته‌های این تحقیق همچنین با یافته به پژوه و رضانی (۲۰۰۴) هماهنگ است. آنها در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که والدین کودکان معلول نسبت به والدین

کودکان عادی از رضایت زناشویی کمتری برخوردارند (۶). استرس ناشی از وجود یک کودک ناشنوا می‌تواند بر رضایت زناشویی والدین تأثیر منفی بگذارد. استرس والدین با اضطراب، افسردگی و میزان پایین ادراک حمایت اجتماعی آنها رابطه دارد (۴). این متغیرها می‌توانند رضایت زناشویی والدین را کاهش دهند. والدین (به‌ویژه در مراحل اولیه تشخیص کم‌شنوایی) به دلیل نگرانی از آینده کودک و عدم شناخت درست از معلولیت و ترس از عوارض آن دچار شوک می‌شوند و این فشارها باعث خشم، احساس گناه، ناامیدی و افسردگی در والدین می‌شود که این مسئله می‌تواند بر میزان رضایت زناشویی والدین تأثیر منفی داشته باشد. از سوی دیگر هزینه‌های بالای آموزش و توانبخشی و وسایل کمک‌شنوایی این کودکان به دلیل پایین بودن میزان درآمد خانواده‌ها و نیاز به پیگیری‌های متوالی و درازمدت آموزش کودکان، خانواده را با تهدیدهای جدی مواجه می‌کند. این موضوع علاوه بر کاهش میزان رضایتمندی زناشویی و افزایش استرس خانواده و والدین، کانون خانواده را به خطر می‌اندازد و باعث آسیب‌های جدی به کودک کم‌شنوا و سایر کودکان آن خانواده می‌شود. والدین کودکان کم‌شنوا علاوه بر صرف وقت و زمان زیاد برای این‌گونه کودکان، مجبورند نگاه کنجکاوانه و رفتار ترحم‌آمیز افراد جامعه، فامیل و اطرفیان درباره فرزند خود را تحمل کنند. این مسائل بر روابط آنها با دیگران اثر می‌گذارد و باعث به انزوا کشیده شدن والدین و اعضای خانواده می‌شود. از سوی دیگر با توجه به معنی‌دار بودن میزان میانگین استرس و رضایتمندی زناشویی پدران و مادران کودکان کم‌شنوا با والدین کودکان عادی و نبود تفاوت معنی‌دار در بین پدران و مادران کودکان کم‌شنوا از یک سو و پدران و مادران کودکان عادی از سوی دیگر نشانگر آن است که عامل کم‌شنوایی کودک می‌تواند یکی از عوامل مؤثر در میزان استرس و رضایتمندی زناشویی در والدین مطرح باشد (۱).

نتایج این پژوهش به دلیل محدودیت‌هایی نظیر کم بودن تعداد نمونه‌ها در شهر تبریز، وسیله کمک‌شنوایی مورد استفاده، ساختار فرهنگی والدین و خانواده‌ها و شخصیت والدین قابل تعمیم به کل کشور نیست. همچنین درباره پرسش‌نامه‌های مورد استفاده

رضایتمندی زناشویی در این‌گونه والدین می‌شود.

سپاسگزاری

از کلیه مسئولان و مربیان مراکز توانبخشی خانواده و کودک کم‌شنوا و مهدکودک‌های تحت پوشش سازمان بهزیستی آذربایجان شرقی به‌ویژه سرکار خانم‌ها ابوالقاسمی، درگاهی، شیرینی، محمدی و حسینی و نیز والدین شرکت‌کننده در این پژوهش که با صبر و حوصله با محققان همکاری کردند صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنیم.

در این مطالعه لازم به توضیح است پرسش‌نامه رضایت زناشویی Enrich، به‌رغم داشتن ویژگی‌های منحصر به فرد در مقایسه با دیگر مقیاس‌ها و به‌دلیل داشتن پرسش‌های متعدد در همکاری پاسخ‌دهندگان از نظر زمانی محدودیت ایجاد می‌کند. بنابراین پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی به این متغیرها توجه شود.

نتیجه‌گیری

براساس نتایج حاصل از این پژوهش والدین کودکان کم‌شنوا نه تنها استرس بیشتری نسبت به والدین کودکان عادی تحمل می‌کنند، بلکه حضور کودک کم‌شنوا باعث پایین آمدن

REFERENCES

- Movallali G, Nemati Sh. Difficulties in parenting hearing-impaired children. *Audiol.* 2010;18(1):1-11. Persian.
- Lederberg AR, Golbach T. Parenting stress and social support in hearing mothers of deaf and hearing children: a longitudinal study. *J Deaf Stud Deaf Educ.* 2002;7(4):330-45.
- Hintermair M. Parental resources, parental stress, and socioemotional development of deaf and hard of hearing children. *J Deaf Stud Deaf Educ.* 2006;11(4):493-513.
- Quittner AL, Barker DH, Cruz I, Snell C, Grimley ME, Botteri M. Parenting stress among parents of deaf and hearing children: associations with language delays and behavior problems. *Parent Sci Pract.* 2010;10(2):136-55.
- Aliakbari Dehkordi M, Kakojoibari AA, Mohtashami T, Yektakhah S. Stress in mothers of hearing impaired children compared to mothers of normal and other disabled children. *Audiol.* 2011;20(1):128-36. Persian.
- Behpajhooh A, Ramezani F. Marital satisfaction of parents with mental retarded and normal children. Shiraz University Journal of Social and Humen Sciences. 2004;40:72-82. Persian.
- Bittencourt ZZ, Hoehne EL. Quality of life of deaf people's relatives assisted in a rehabilitation center. *Cien Saude Colet.* 2009;14(4):1235-9.
- Remine MD, Brown PM. Comparison of the prevalence of mental health problems in deaf and hearing children and adolescents in Australia. *Aust N Z J Psychiatry.* 2010;44(4):351-7.
- Henggeler SW, Watson SM, Whelan JP, Malone CM. The adaptation of hearing parents of hearing-impaired youths. *Am Ann Deaf.* 1990;135(3):211-6.
- Friedrich WN, Greenberg MT, Crnic K. A short-form of the Questionnaire on Resources and Stress. *Am J Ment Defic.* 1983;88(1):41-8.
- Holroyd J. The questionnaire on resources and stress: An instrument to measure family response to a handicapped family member. *J community psychol.* 1974;2(1):92-4.
- Olson DH. Family inventories manual. Minneapolis MN: life Innovations; 1992.